

EGYHÁZTÖRTÉNELMI ADATOK.

XCIV.

A kolozsvári magyarok panasza a kolozsvári szászok ellen 1568-ban. ¹⁾

Az Colosvári biro, esküt polgároc, száz emberec magyaroc panaszolkodássoc, az szász nemzetség ellen, Coloswariac ellen.

1. Az régi fejedelmektől, kiváltképpen az boldog emléközetű Mátyás királytól, a két nemzetnek egyenlő birodalom adattatot az városnak birásában, ugyannyira, hogy egy esztendőben, mikor szász az biró, az másikban magyarnak kell lennie, és minden esztendőben az tanátsosak felének magyarnak és felének szászoknak kell lenniek, ugy annyira, hogy egyik az másik nemzetnél sem birodalommal, sem méltósággal, semmivel fejebb való, a mi ez közönséges birodalmat nézné, illetné, abba nem lehet, és egyik az másikát meg ne nyomorithassa.

De nem tугyuk minemü tekintetből az szász nemzetség az városon, több birodalmat, nagyobb méltóságot vött és kíván magának, és egy nehámképpen meg nyomoritotta s meg is akarja az magyart nyomoritani szabatságába és igasságába.

2. Az megyés templomot, melyet ennek előtte mind az két nemzet egy-aránt birt és élt, kiváltképpen az pápáss üdőbe, az szászok magoknak appropriálták, akarják is appropriálni és nem akarják, hogy abba magyar csak egyszer is prédicállyon, communicállyon, keresztelyen, és egyéb Isteni dícséreteket mivellyen, maga (noha) még az hozott változás után is magyar nyelven missét mondottak, az mikor szükség hozta prédicállottak is benne minden vállogatás nélkül, melyet ők semiképpen nem mivelhetnének, mert az magyar bíróságnak ellene vagyon, oka ez, mert az unio szerént az magyar birónak is egyenlő birodalmunak kell lenni az városon, nem kissebnek, azért miképpen hogy az szász akarja az templomot birni, az magyaroknak is azonképpen kell birni, mert nem kisseb az magyar bíróság az szász bíróságnál az privilegium szerént. —

Másodszer, mert az nagy templom az magyar koronához való jövedelemből építettett, előszer Sigmond király építettette, a mint mongyák, de Matiass király végezte volt el, az ország jövedelméből, mert az Colosvári szászoknak nem volt volna soha annyi értékök ő magvktól, hogy olyan templomot építhettek volna, azért az magyarok ellen maguknak nem vendikálhatták volna. —

¹⁾ Ez okmány egykoru német fordításban megjelent a „Deutsche Fundgruben“ I. köt. 95—105 l., (kiadta Gróf Kemény József Kolozsvár, 1839.) de magyar eredetije tudtra még eddig nem volt közölve.

Harma d s z o r, ez országba az magyar fő nemzet, és fő az birodalomban is, a mennyibe épült is, az százság es meg telepedett, az magyar engedelmből lött, mert az ország magyar birodalmába volt, melyet vérök hullásokkal leltek, az szászok pedig csak profugusok voltak. Azért nem lehet az, hogy ők profugusok lévén, valami efféle épületből minket magyar nemzettséget ki rekeszenek és kisseb birodalmat mütassanak ő magoknál, csak ily okkal, hogy ők elsőknek és főknek mongyák magokat, hanem ha mi hozzánk magyarokhoz valami notát mütatnak, mely notáért az magyart kissebnek mutassák ő náloknál. Árulok légyenek-e, hittlenségbe estek-e, közönséges ország ellen támadást töttek-e, vagy valami effélet, az tizen-nyolcz casusok ellen; mert még csak köz embernek sem foglaltathattik el ez ország törvénye szerént jországá, és sokkal inkább az közönséges város birodalmából nem excludáltatthatik valaki, hanem ha notorius leszen.

Ne g y e d s z e r, az magyar jövedelemből is szinte ugyan építetett, tartatott mind ez óráig, és most is építtek az templom, mint az szászokéből; sőt a mi ahoz való jövedelem, mind harangokból, mind mázsa házból és mind temetésből ki pénz jött ekkeddig, csak az szász percipialta, még az uj templomét is, ki másfél száz forintot, vagy kettő felé tött, ekkeddig is ugy épített, tartják. Azért mind eddig ugy tartatott, egyaránt volt az építése, mind tartása, azt mongyuk, hogy az ususából is ki nem rekeszthettek; mert az építésébe, tartásába hogy el ne pusztulyon, uniot követtek ekkeddig és ezután is azt kíványák az magyartul; az ususába is, dominiómába is ugyan azon uniot, proprietást kel tartaniok az magyaroknak is, mint szinte a költségbe, és ugyan meg kell engedni az usust az magyaroknak is, minden Isteni dicséretekre, prédicálásokra, miképpen hogy ennek előtte is köz volt; mert az magyaroknak székek, oltárok volt s most is örökös temető helyek vagyon benne; és még az pápásság után is magyar nyelven misét mondottak s comúnicáltak benne; és mind ez óráig azt tuttuk és hittük, hogy ti mi nekünk egyenlő igazat, birodalmat tulajdonítottok. Ez volt az oka, hogy mi es ti veletek békével laktunk, mert ha értettük és tuttuk volna, hogy az egység ellen abusussal és mala consvetudoval akartok támadni, ezelőtt is el nem szenvedtük volna és ennek utánna is nem szenvegyük, hanem azt akarjuk, hogy mi es élyünk vele, mint ti, mert nem vattok mi nálunknál sem Isten előtt, sem fejedelmünkhöz, sem az országhoz hívebbek s jámborbak. Azért nem akarjuk, hogy felebb valók legyetek, se többet ne birjatok, hanem szinte annyit, mint mi, az privilegium tartása szerént; hol pedig ekkeddig az mi veletek való barátságunkat s tőrésünket háládatlanul vöttétek, kit evel mütattok immár hozánk, hogy az mi engedelmesgünkből presumtiot magatoknak vévén, ugyan ki akartok az mi jországunkból rekeszteni az unionak és az equale dominiumnak elene, romlására az városi békeségnek.

Az plébánosságot is csak a ti nemzeteteknek tribuáltátok, ugyan azt mondván nagy kissebségére az magyar nemzetnek, hogy

nem illik az szent tiszt magyarhoz. Követyük az ő felsége tanácsát, székinék ítélőmesterit, assessorit, hogy nyilván való szokkal kell szolnunk mint ha az magyarok eretnokség támasztok, és az ecclésiának pertürbátori volnának, vagy valami egyebek, hogy őket az tiszt nem illetné; még e mellé egyik(e) az szász prédikátor(ok)nak András pap azt mondá, hogy ha magyar plébános lenne, az Isteni dicséretnek ordine et decenter nem lehetnének. Ezek is azért ellene vadnak a privilegyumnak és az magyar nemzetnek nagy ignominiára, mert az városnak in spiritualibus az plébánosság fő és nagyobb jövedelme; csak egyik nemzet magának azt nem kapcsolhatja, hanem igaz ugyan egyaránt kell birni a két nemzetnek. Sőt inkább cum protestatione szólunk, hogy ez az privilegyum ellen ne legyen, pro maiore veritatis explanatione azt mondhattuk, hogy inkább illetné az magyart, mert az három kerekü malmot, mely az plébánossághoz birattatik, magyar csináltatta, és magyartul maradt. Az mikor az plébánosság vácált, akkor is az jövedelmet nem engették, hogy csak szász administrálya, hanem magyar is szinte ugyan birta malmát, szőleit, mint az szász; csak el csodálkozánk rajta, hogy most is azt kezdték mondani, hogy a szentegyház is, az plébánosság is tiétek, az előtt soha olyan presumtiot bennetek nem hittünk, mert ha értettük volna, az előtt sem szenvettük volna el, mostan is az háborúságra a ti presumtiotokkal attatok okot. — Ti szászok nem prescribálhattok az magyaroknak törvént és ritust, mibe élyenek, mert a mint felyül is az egyház dolgába meg említettük egy nehán szóval, az magyarok fegyverekkel vötték az országot. Ti csak ex permissione ungarorum vattok ez országban, kiváltképpen pedig itt Colossváratt, még mikor sem az megyés egyház, sem az kerítés nem volt, mikor ti oda telepettetek csak folnagytok volt ti nektek; még csak judicialis autoritástok sem volt, criminalis causaba, homicidiumot, furtumot és egyéb maleficiumot nem volt szabad megitilnetek, mellyet az tinnen privilegyumotokkal megbizonyítottunk; és titteket azután az magyarok vötenek melléjük, hogy equale dominiumotok és autoritástok az város birodalmába legyen. Az magyarok töttek civisekké is titteket Colossváratt, mert vilánusok, rusticusok voltatok az előtt, és annál is alábvalóvak, mert az paraszt bíró is itilt Criminalis causat, de ti nem itilhettetek.

Negyedik, ti magatok mongyátok, hogy egybe elegyedett immár a magyar az szászal, attyafijakká löttek, és magyar leánya szásznál vagyon, viszontak a szászé magyarnál; azért jure sanguinitatis szinte ugyan illeti az magyart mind templom, mind plébánosság, mint az szászt; hol pedig minket magyarokat atyátokfiai ki akartok belölle tacite rekeszteni, minthogy ennekelőtte is igyekeztetek, cum protestatione, si juris esset, proditio fraterni sangwinisnak mondanok, et poenam in decreto expressam várnok föllettek. De mind ezeknek felette is a mi dolgok az equale dominiumot néznék, mindenbe el akartatok minket nyomni tacite. —

Mert az scolából az magyar deákokat, exquisitis coloribus ki idegenítettétek búdosóba jutattátok, nemcsak a mi gyermekeinket,

hanem egyébünnét valókat is ; maga(-noha) nemcsak az ő gyermekikért dotálta meg az mi kegyelmes Fejedelmünk az quartával az scolát, hanem ez országbeliekért, főképpen az nemes uraim gyermekiért az ő kegyelmek könyergésére. —

Az ispotályba is azonképpen minden jövedelmet az szászok táplálására reformáltattok inkább hogy nem mint magyaréra, mert magyart nyilván oda pénz nélkül be nem vettek, hanemha mindéltig tütteket szolgálta volna mint szolgálta vagy nagy fizetést tenne. Ez az egész országnak láttára vagy, hogy az magyar koldusok rendel ülnek imit-amott, fekesznek házak alatt az ispotályon kívül, szász pedig sehol sem fekszik, mert mind boltok jövedelméből és mindenből ti dispensáltok az ti arbitriumotok szerént, semmi gondot az magyarokra nem viselvé ; továbbá az városba és kivüle is az örökségeknek javát ti birjátok, de azt mi nem irilyük (igy), hogy marhátok vagy, hanem imez a nehéz, hogy a kinek közületek tiz hold szölője, háza, szánto földje, és egyéb jóságai nagy bőven volnának is ; viszontak, ha az magyarnak az enyét csak két hold szölötskéje avagy kevesebb, de ha látjátok, hogy rúhája lehendt, szinte annyira rójátok adószedésbe, mint a kinek sok örökségi vadnak, az ő felsége földén. —

Item, az hadakozásba is nem egyenlő terhet viseltek, mert az elmúlt üdökbe is, mikor az mi kegyelmes urunk személyeket conscribáltatott vala, két száz volt az népnek száma, de szászok csak tizen sem voltak, mert Filstech Lörintz volt bíró, és a mely szászokat fel iratott volt ő felsége, kit egy okkal, kit mással, mind megmentettek ; maga azok voltak inkább puskások, ugy annyira, hogy az szegény magyarokba sok oda vezett, kiknek árvái özvegyi marattanak, ti pedig az magyar enyét (helyett) épen örökségtekben felesgtekel, gyermektekel in pacis amenitate laktok, és még annak felette az magyaroknak gyalázatokra, követem ő felsége székít : Fingo Fábían, Detre kenéz, és hires kúrvaia, volt az szész bírótól nevek, bottal mivel kergette őket és egyéb dologba is minden szerencsére az magyart vetitek ki ; ha valamit otthon végezni kell, a ti akarataokat követitek, és ha mi vétek esik, mit ti műveltek az magyarokra hártjátok és ő velek otalmzattytátok magatokat. A mi pedig tisztességes és hasznos volna, abba ti akartok dicsekedni és felyebb lenni, mint hogy az egyház dolgába, és plebánosság dolgába is megtetzik. Azért az equalitást kíványa az magyar és e végre, hogy szolgálhasson az mi kegyelmes fejedelmünknek, ne fájjon az szive ebben mellettetek, hogy ők viselik az terhnek nagyát, de az város emolumentumába utosó és kisseb birodalmu legyen az privilegiumnak is romlására és ellene ; ha pedig különben lészen az equale dominium ellen ennél is, inkább megfog az magyar aláztatni az közönséges jónak és az mi kegyelmes fejedelmünkhez, országunkhoz való hűségnek elővitelében. —

Item, kapuk, kiss ajtók koltsait, nem tугyuk micsoda gondolatba, mind kezetekbe aplicáltátok ; egyetlen egy kiss ajtonál többnek magyar nem birja az koltsát, többet magyar kezéhez nem bizta-

tok; azt is két esztendőbe is alig engeditek megnyitni, sőt ha nektek is oda afféle örökségtek nem volna, ugyan nem hadnátok, mert az magyart ugyan nem itillitek elégnék lenni az város birodalmához. Ti pedig az óvárat birjátok, onnat valamikor akartok, akkor rekeszthettek ki, két kis ajtotok vagyon, azon mind az kettőn őrizett nélkül kijártok, és kiváltképpen való személyeknek egyiken szabad kijárások vagyon éjjel nappal, magyarok hire nélkül. —

Mindezekbe peniglen, hogy ti elő mehessetek és az magyarok megnyomorogjanak, ilyen Isten ellen és az egység és az közön-séges békesség ellen, az magyar nemzetségnek nagy infamiajara való dolgot lertetek. Hogy mikor birót, polgárt akartok tenni imitt-amott házakba, lakodalmakat, gyűléseket tesztek, és még az tanács-házon kívül el végezitek még az előtt egy holnappal, ki légyen bíró, ki polgár, és száz emberré magyart vagy ollyat választotok, kinek sem ideje, sem experientiája, sem elméje, értelme, bátorsága oly ne legyen, ki az magyarok igasságát promoválhassa ellenetök; avagy olyakat tesztek magyar gyanánt, kiknek minden nemzetek, felességek, gyermekek mind szászok és magyarul is csak alig tudnak. Az magyarországit peniglen megvetik, avál adnak okot hozzája, hogy nem Colosvári, ők köztök penig legkevésé vagyon Colosvári, hanem mind falvakra valóak; és inkább mind novitiusok, mely dolog vagyon az jó rend tartásnak ellene, hogy bírót, polgárt numerussal tesznek törvént is; egyéb constitutiokat is. Az városba mivel hogy peniglen ők az felyül megmondott képpen megöregbitették magokat numerussal s pártal, abból esik, hogy gyakorta sem az törvén processusa, sem egyéb java az városnak, kiváltképpen penig az magyarok igazsága elő nem mehet, miképpen hogy edig sem mehetett; sőt ha ki olyan válik az magyarok közül az ő reménségek felett, a ki merne szolni, azonnal rea rohannak, annak még az tanács-házon kívül megkötik koszoruját, és vagy megkergetik, vagy megkárosítják, extra omnem juris ordinem, mely dologból imár még méltatlan halál is egy néhány esett. —

János királnak, az mi kegyelmes urunknak, ez országon kívül való létébe, egy szegén embernek csak azért esett el a feje, hogy valami szászokkal kapál volt, kik János királt csufolják volt, kalán vájonak nevezik volt; amaz peniglen inti volt őket, hogy ne szólnának ugy felőle, mert még meg jönne s királjunk lenne, — hogy az több rut iszonyu dolgokat, a minéműek az magyarokon János király mián akkor estenek, most elhalgassuk. —

A közel való esztendőbe is egy szegén magyar hentelernek más ember hamis szitlására csak azért esett el a feje, hogy az bíró ellen valami szitkot mondott volna, kit még most is az egész magyar nemzet kesereg. —

János deákon az minemű fogság esett, az is afféle tumultusból esett, — és imár majd annyira jutott a dolog, hogy az magyar még az igazat sem meri az szászok mián meg mondani, mert ha igazat mond s kedvök szerént nem esik, hát valamit, de vall miatta, miképpen hogy ez elmúlt napokban az hentelerek dolgában, miért

hogy ő felsége megparancsolta volt, hogy békességet szerezen az város. Az magyarok kiáltják volt az békességet, az százság pedig, mivelhogy az mészáros céh mindenestől szász, egy vagy két magyar-nál nincs több benne, felkiáltottak, főképpen az bíró Filstech Lörintz, könyvet kerestettének reá, kit veress könyvnek hinak, melybe külömb-külobb féle malitiusokat irtak, hogy abból pronuntiálljanak büntetést a békességkiáltókra, ugyan ez végre hozták elő ez mostani privilegyumot is, hogy a val is büntessenek: im mégis pedig mind supplicatiojokban a mi kegyelmes urunk előtt, mind ő nagyságok előtt, cancellárius uram előtt és Bekes uram előtt, minket magyaráztanak háboruság szerzőknek lenni azért, hogy mi az ő töllök előhozott privilegiombeli igasságot kíványuk, azt pedig ingyen sem akarják említeni, hogy ők attak az mi igasságunk keresésére okot. —

Hungarorum Coloswarien. querelarum contra et adwersus Saxones Coloswarien. exemplum verum extra Datum per Do. Mychaelem Chyaky Cancellar. —

Kivül. Magyarok panasza az szászok ellen és Resolutio.¹⁾
Eredetije az unitár. státus levéltárában fasc. III. 25.

Közli **Benczédi Gergely.**

¹⁾ A resolutio nincs az okmány mellett, de az egész ügy olvasható a jelzett „Deutsche Fundgruben“ I. köt. 88--149. lapjain.

BÖLÖNI FARKAS SÁNDOR LEVELEIBŐL.

(VI—VIII.)

Ne késsünk összegyűjteni mindazt, mi elhunyt jeles íróink szellemi hagyatékából elszórtan találtatik, s azt, a mit gondos kéz összegyűjtött, s hű barátság kegyeletesen megőrzött, tegyük immár közkinccsé mindazok számára, kik jól tudják s mélyen érzik, hogy mennyi hálával tartozik a nemzet elhunyt jelesei emlékének. Hogy az írók jobban megérthessük, saját egyéni életét, lelkületét, kedélyvilágát is lehetőleg ismernünk kell, mert műveit élete magyarázza s ezért, ha még el nem késtünk vele, keresve-keressük életirási adatait, s a legjobb ily adatokat az illető naplóiban s leveleiben található közvetlen nyilatkozatain kívül, kortársai, barátai és jó ismerősei róla tett nyilatkozataiból merithetjük. Ezért midőn e levelek közlését elhatároztam, egyszersmind megkértem mélyen tisztelt nagybátyámat: gróf K u u n Kocsárdot, mint egyikét azoknak, kik Farkas Sándort ismerték, hogy azon benyomást, melyet reá F. S. tett, a jelen és jövő számára, bármi rövid jegyzet alakjában, tenné papírosra. Igen tisztelt nagybátyám kérésemnek szívesen engedett, s erre vonatkozólag e felette érdekes sorokat intézte hozzám:

„Irod azt is, kedves öcsém, hogy a „M a g v e t ő“ számára szándékozván a Farkas Sándor — kétségen kívül érdekes — leveleit kiadni, szeretnéd, ha én, mint régebben Kőrösiről, egy kis leírást küldenék kezeidhez, külsőjét rajzoló vonások mellett kedély mivoltáról is. Én Farkas Sándort igen jól ismertem, de közvetlen viszonyban vele nem lévén: kedélyzete belső állásáról őt méltán ábrázoló képet nem tudok neked adni, de töredék vonásokat igen.

A mi külsőjét illeti: a középezt fölülhaladó, inkább magas ember volt. Ritka, kevésbé göndör hajjal és bajuszszal. Arczán a betegesedésnek jelei mutatkoztak, a mint hogy beteges is volt, s örökös rekedtsége arra mutatott, hogy vagy a mell, vagy a torok, vagy mind a kettő szenvedett.

Társalkodása, kevésbeszédűsége mellett is, kellemes volt, és mert midőn szólott, dolgot beszélt, tiszta előadással: örömmel hallgattuk. Hallgattuk pedig azért is, mert nem oktató hangulattal fe-